

תגובה לתגובה: אבל החור נשאר שחור

בבסיס תגובתו של שחר ברם מצוי ההיקש הבא: 'מאחר וכותב הביקורת משתמש בפסאודונים, אני, מחבר הספר המבוקר, איני חייב להשיב ולו גם על אחת מנקודות הביקורת הרבות, המפורטות, המקצועיות והענייניות שהועלו בביקורת על ספרי'. ישפטו נא הקוראים את תקפותו של היקש "מדעי" שכזה.

האם מבקש שחר ברם שיוצג לו צילום של תעודת זהות הנושאת את השם "שרגא נרו" כדי שישב על הביקורת, או שמא אין לשחר ברם מה להשיב מבחינה עניינית, והוא נאחז בזוטות המקובלות על שרלטנים מסוגו שנחשפו, והחוזרים תדיר על המנטרה: הכל אישי. ובכן הבה נעשה מעט סדר: שחר ברם חייב לקוראיו תשובות ענייניות, ולא, לא הכל אישי.

אין לי דבר נגד שחר ברם כל עוד הוא אינו מתיימר להציג את עצמו כחוקר ספרות. אבל בספרו הוא מתיימר להיות חוקר ספרות המסוגל להשוות בין הספרות העברית לספרויות אירופיות שהוא אינו מכיר ולכן נכשל בהבחנות טיפשיות. בוודאי שאין לי דבר עקרוני נגד ספרות משווה: אדרבא, ילמד שחר ברם יוונית ולטינית, גרמנית, צרפתית, איטלקית וספרדית, ואז אולי יוכל, כרבים וגדולים ממנו, לערוך השוואות זהירות בין סופרים בני ספרויות שונות. בביקורתי ציינתי כמה מהקשיים המתודיים הכרוכים בכך, אבל הרי ניצבת בפנינו דמותו של חוקר ומבקר הספרות ברוך קורצווייל שהיה מסוגל לכך. אבל, כפי שמראה הביקורת, שחר ברם לא מסוגל לכך מן הטעם הפשוט שהוא לא טרח ללמוד ספרויות אלה הנזכרות בשפע בספרו. האם צריך לחזור ולהסביר לשחר ברם שקודם כדאי ללמוד את הספרויות לעומקן, אחת לאחת, ורק אחר כך לנסות להשוות ביניהן,

או שיש איזו תיאוריה שמצדיקה השוואה בין ספרויות מבלי שהחוקר מחויב להכיר את תוכן השוואותיו?

כמה צביעות וחוסר יושר יש בתגובתו של שחר ברם. שהרי הביקורת מתמקדת רק בו ובספרו, וחושפת, אחד לאחד, את הפגמים הרבים ב"מחקרו". והנה מציג עצמו שחר ברם בתגובתו כנציגה של האקדמיה הישראלית כולה, ומחוז ירושלים בפרט, שנפגעו כולם מן הביקורת, ומשווה עצמו לחוקרים גדולים ממנו בכמה דרגות שהוא יוצא להגנת שמם הטוב. חוקרים אלה נזכרו רק כחלק מהביקורת על האופן בו משתמש שחר ברם בסמכויות מדעיות, קוטף ציטוט פה ואמירה שם (כתלמיד ממוצע לתואר ראשון) ומלכד אותם לאיזה גיבוב אקדמי מפוקפק. כמה רחוק שחר ברם מעמדה של חוקר עצמאי המסוגל לבקר דורות קודמים של חוקרים ולצעוד כמה צעדים משל עצמו. ספרו מלא בחנופה לכל גיבוב של מאן דהוא שיכול לקדם את הקריירה של שחר ברם.

משקר שחר ברם כשהוא מציג את האמירה הכללית על "כשלים מתודיים חמורים במדעי הרוח" כאילו שנאמרה על האוניברסיטה העברית בירושלים. הוא מוסיף ומשקר כשהוא קובע כאילו נאמר בביקורת שהחוקרים הירושלמיים הם מבקרי ספרות; מה שנאמר הוא שחוקרים שרלטנים מסוגו של ברם הם סוג של מבקרי ספרות סוג ד' שהיום חלקם מוצא את מקומו באקדמיה. אבל כפי שמוכיחה הביקורת, שחר ברם חף מיושר מדעי, ותגובתו מעידה על כך שהוא גם חף מיושר אינטלקטואלי בסיסי.

איפה שחר ברם ואיפה "פרספקטיבה תרבותית מערבית רחבה". יוצא לו האביר ברם חמוש בעברית ובאנגלית לכבוש את ספרות המערב. אך אויה, ספרות המערב נכתבת במשך אלפי שנים בכמה וכמה לשונות ובהקשרים היסטוריים סבוכים שהוא לא מכיר. אז מה עושים? פונים לספרות משנה סוג ג' (מסוגה של יהודית בר־אל) ומייצרים ספרות משנה סוג ד' (מסוגו של שחר ברם), רק שבדרך מתווספים תיאוריה אופנתית וז'רגון מנופח. ובכן מר ברם, החנופה עובדת עד גבול מסוים.

מה פירוש "המחבר (קרי ברם) לא ביקש כלל לכתוב על מקורות השפעה אלה אלא על אחרים"? כפי שמראה הביקורת ברם מתעלם

ממקורות ההשפעה הרלוונטיים ביותר למחקרו ומוצא, שלא לומר כמעט ממציא, מקורות השפעה שלא היו ולא נבראו. אין כאן עניין של חירות החוקר לבחור מקורות השפעה. החוקר חייב להיות נאמן למקורותיו, ללמוד אותם ואת הקשרם לעומקם, אבל לשחר ברם אצה הדרך: הוא רוצה קידום וקביעות, ולמי יש זמן וכוח למחקר מדעי ומחייב של ממש? קצת חנופה, קצת סמכויות, חצי תיאוריה פה וניסוח פומפוזי שם, והנה ספר ועוד ספר, מאמר ועוד מאמר, והקריירה מובטחת.

האם שחר ברם באמת מייצג "גישות חדשות"? האם הוא נציגה האולטימטיבי של "ספרות כללית והשוואתית"? כבר הזכרתי את קורצווייל שעסק גם בספרות כללית והשוואתית אבל עם כלי מחקר של ממש. לא שחר ברם, אין כאן ויכוח אידיאולוגי, יש כאן ויכוח הרבה יותר פשוט: לפני שלומדים לכתוב לומדים לקרוא, לומדים דקדוק ותחביר, כשיודעים ללכת, מנסים לרוץ. אבל שחר ברם מקפץ קפיצות משונות ומנסה להציג את עצמו כנציגן של "גישות חדשות". לא בבית הספר הזה מר ברם.

והלא מי שמתהדר בשמות ובתרבויות שהוא אינו מכיר הוא שחר ברם עצמו. ואילו את הספרות העברית עצמה, מקור ההשפעה המיידית והברור על משוררים עבריים שהם נושא ספרו שחר ברם "שכח", כי הוא רצה לכתוב על מקורות השפעה אחרים שמעניינים אותו. והאמת המדעית? נעשית עדרים עדרים ופורחת לה.

שחר ברם ציפה אולי לסמכויות מנוגדות ול"ויכוח אקדמי מקובל וקונסטרוקטיבי" (שיכניס גם אותו לשיח המדעי), אבל הביקורת מראה באופן פשוט ביותר שספרו אינו מחקר מדעי של ממש אלא מראית עין של מחקר מדעי.

כמה נואל מצידה של מערכת קתרסיס שלא לשחק את כללי המשחק הצבועים והחנפניים להם נאמן כל-כך שחר ברם, ולבחור לעמוד מאחורי ביקורת המבוססת על טיעונים פשוטים והוכחות מובנות מעליהן. למעשה, אם הדברים היו תלויים רק בו, שחר ברם לא היה מגיב כלל, כי תגובתו מעידה על כך שאין לו ולו טיעון ענייני אחד כנגד הביקורת המפורטת והמנומקת על ספרו. אבל דומה

שבלחץ נסיבות מסוימות הוא נאלץ להגיב ובכך חשף בפני הקוראים פן נוסף של יושרו המפוקפק.

יש לחזור ולהרגיע את שחר ברם המודאג והחשדן: לא עניין אישי כאן, לא ויכוח ישן או חדש, לא מר ולא מתוק, איש לא מסתתר ואיש לא פגע ב"ציבור חוקרים שלם". בסך הכל נחשף שחר ברם כשרלטן והוא מצעק ומצווח וביאושו שם עצמו כנציגה של האקדמיה הישראלית כולה. האם שחר ברם הוא באמת נציגה (או לשון אחר בחיר בניה המיוסר) של האקדמיה הישראלית? הו קריה נאמנה.

מר שרגא נרו, קליפורניה

הערת המערכת

מערכת קתדסיס מבקשת להוסיף:

המערכת אינה מאשרת ואינה מכחישה את הנחתו של ד"ר ברם שהשם "שרגא נרו" הוא שם ספרותי בדוי.

גם אם אמנם היה זה שם בדוי, אין הדבר סותר את עקרונותינו. דבר המערכת לחוברת הראשונה של קתדסיס, אביב תשס"ד, עמוד 6, כתבנו:

אנו ננהג גם לפרסם בעילום שם או בשם ספרותי תרומות של כותבים שפרסום שמם עלול לגרום להם נזק בגלל היצרים השולטים בעולמנו. מנהג זה של פרסום מאמרים בעילום שם היה נפוץ, למשל, בבריטניה בשנים הגדולות של העיתונות הבריטית. כל המאמרים בכתב העת הגדול מן המאה התשע-עשרה *Edinburgh Review*, וכל המאמרים ב-*T. L. S.* עד לפני שנים אחדות, היו בעילום שם.

נוסיף ומאמר שגם בעברית יש והיו פרסומים מדעיים ששמות המחברים לא הופיעו בהם: למשל, האנציקלופדיה התלמודית.

"שקיפות" היא מטרה חיובית במקרים מסוימים, אך בשום פנים ואופן אין היא ערך עליון. במקרה שלפנינו, מאמרו של שרגא נרו

מעלה מספר רב של טיעונים מדעיים וביקורתיים לגופו של עניין, ועל המגיב למאמרו להתמודד עם טיעונים אלה, תהיה אשר תהיה זהותו של שרגא נרו, מבכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הריחים. מעמדו של שרגא נרו, של שחר ברם, ושל החוקרים ששחר ברם מתייחס אליהם אינו מעלה ואינו מוריד בוויכוח המדעי. אנו מסכימים עם שרגא נרו: לא הכל אישי. יש גם מדע.